

2020.10.15 - tisztáj

ANEKDOTÁK A SZEGEDI NAGYÁRVÍZ TÖRTÉNETÉBŐL I.

A szegedi nagyárvíz története a város mítoszának legfontosabb identitásképző anekdotái. Kovács Krisztina helytörténeti írásában a várost minden tekintetben radikálisan átformáló árvíz emlékezetének kérdését járja körül. Az első rész következik.

A szegedi nagyárvíz története a város mítoszának legfontosabb identitásképző anekdotái.^[1] Szalontai Csaba közelmúltban megjelent hiánypótló, geoarcheológiai és környezetrégészeti szempontokat mintaszerűen érvényesítő monográfiájának zárlatában az árvíz építéset-, életmód, és társadalomtörténeti cezúrájáról azt írja, hogy általa az addig ismert Szeged végérvényesen megsemmisült. A legnagyobb pusztítás örökre eltörölte az ősi várost, ám ez az utolsó traumatikus esemény egyben újjászületés, Szeged második életének születésnapja is.^[2] A kulturális emlékezetet is tematizáló, az „előtt” és az „után” emlékezetpolitikai fordulataira építő apokaliptikus esemény a város sajtótörténetének kiemelt érdeklődési területe. Az árvíz leírásának ikonikus szövegei a mentési munkálatokban részt vevők emlékiratai: a felsorolás emlékezetes darabjai a teljesség igénye nélkül Mikszáth Kálmán (Kákay Aranyos): *Szeged pusztulása*, 1879; Bakay Nándor: *Emlékirat...*, 1879; Lechner Lajos: *Szeged újjáépítése*, 1891; Reizner János: *Szeged története*, 1899; Dr. Szabó László: *Szeged halála és feltámadása, I-III.*, 1929. A helytörténeti kutatás legfontosabb alakjai, Lengyel András, Apró Ferenc és Péter László számos fontos tanulmányban, szemelvénygyűjteményben, válogatásban dolgozták fel az esemény sajtó- és mentalitástörténeti aspektusait. A legújabbban a téma kapcsán ugyancsak sajtó- és főként mikrotörténeti szempontokat mozgatva, a katasztrófa válságtendenciaként való működésének és elemzésének szempontjai említhetők, elsősorban Bodovics Éva kiváló tanulmányait kell itt szóba hozni. Hozzá hasonlóan izgalmas emlékezetpolitikai aspektusokat mozgat meg Tóth Csaba Tibor egy hosszabb dolgozata is (*„Szegedet lesújtva fölemeltem” – A Szegedi Nagyárvíz emlékezete a helyi sajtó tükrében 1879-1979*).

Az árvíz története ráadásul irodalomtörténeti szempontból is kultikussá vált: Mikszáth rövid, ám annál meghatározóbb újságírói korszakának imsert darabjai a Szegedi Naplóbéli árvízi „jelentései”, ahogy a nemcsak a katasztrófa aktualitása miatt is bestsellerré váló, magyar és német verziójában is sebtében elkapkodott és többször újra kiadott *Szeged pusztulása* legfőbb témája is volt a testközelből szemlélte válság. Az újabb kutatásokból is tudható, Mikszáth a látottak hatására is vált „bennszülötté”, a városhoz örökké kapcsolódó figurává, aki az újjáépítés

traumáját is ebből a bennfentes pozícióból, a megtalált otthont elvesztő publicistáéból tudta sokoldalúan ábrázolni.[\[3\]](#)

Sajtótörténeti érdekességek az árvíz történetéből

Kétségtelen, ahogy Lengyel András is írja fontos összefoglalójában, a szegedi sajtó története sok részletében még feltáratlan eseménysor, amelynek az árvíz alatt valóban naplószerűen olvasható újsághírek, a Szegedi Napló hektikusan megjelenő számai kiemelt darabjai.[\[4\]](#)

A szegedi nagyárvíz idején a Monarchia sajtójogi szempontból is izgalmas, nehezen definiálható helyzetben volt. Magyarországon 1867. március 17-én ismét életbe lépett az 1848:XVIII. tc. a szabad sajtóról. Erdélyben viszont az 1852-es sajtótörvény maradt hatályos 1871-ig. Fiumében és Horvátországban az 1852-es birodalmi törvény maradt hatályban, a Határőrvidéken az 1862. évi császári sajtópátens élt. A magyar sajtó a liberális elvek mentén szerveződött, de a nemzetiségekkel szemben a birodalmi abszolutizmus előnyei érvényesültek. Így nem azonos módon alkalmazhatók a teljes magyarországi sajtóra a magyar sajtóéletre vonatkozó megállapítások. Mindezek mellett az 1867 és 1875 közötti időszak a magyarországi sajtó legszabadabb korszaka volt.[\[5\]](#) A Sajtótörvény 14. paragrafusa a büntetés lehetőségét kizárva biztosította a nyilvánosságnak, az ellenzéknek és a nemzetiségnek is a védelmet.[\[6\]](#) Nézzük meg közelebbről, mit jelentett mindez az árvíz sajtóvisszhangja szempontjából.

Nacsády József a Mikszáth szegedi éveiről szóló monográfiájában azt írja, hogy az író ideérkezésekor a város és a környező tanyavilág közti szakadék lassú megszűnéséről, az ipar és a kereskedelem fellendüléséről, a sajtó fejlődéséről lehet beszélni.[\[7\]](#) A fővárosban nyomorgó Mikszáthnak Balassagyarmat után Budapest csalódás, a Függetlenségi Párt oldalán álló első városi napilaphoz kerülés azonban egy új, boldog korszak kezdete.[\[8\]](#) Az árvíz idején született publicisztikákban az író elsősorban az foglalkoztatja, hogy a pusztulás hátráltatni fogja Szeged polgári fejlődését. Mindemellett az újjáépítés, Kossuth levelei, találkozása Jókaival, Ferenc József látogatása viszont életre szóló, publicisztikai korpuszában is szervesülő élmények lesznek.[\[9\]](#) Bár a Szegeden született tudósításai, tárcái mint szenvedélyes politikust mutatják be, Mikszáth sem a parlamenti pártokat, sem a parlamentet magát nem becsülte sokra. A Szegedi Napló „mérsékelt ellenzéki” hangjától is élesen elüt írásai karaktere, ez az attitűd pedig épphogy csak elért ott, mint a szerkesztőség feltehetően legradikálisabb véleménye.[\[10\]](#)

Az árvíz témájához kapcsolódó legismertebb tárcája a március 4-i, *A haragos Tisza*[\[11\]](#), ahol és persze más szövegeiben is, a kormányt okolja a katasztrófáért. Bár ez az álláspontja, ahogy a Szegedi Naplóé is, napról napra, hétről hétre változik majd a válságos fél évben, bár név és szignó nélkül, de feltehetően ő ír, bírálóan, a Szegedi Híradó „talpnyalását” kfigurázva, Ferenc Józsefről is.[\[12\]](#)

A Szegedi Napló az árvíz alatt a petresi gátszakadás után először csak hét nap múlva jelent meg. Mivel ilyen körülmények között az előfizetőknek való kézbesítés lehetetlen volt, csónakon kellett elmenni a szerkesztőségbe, az Arany Oroszlán szomszédságába annak, aki el akarta olvasni.[\[13\]](#) A drámai körülmények ellenére is a tárgyilagosságba érzékelhetően energiát fektető Mikszáth nem tudta legyőzni ellenérzését, hogy a miniszterelnök testvéreként a nepotizmus stigmájával a városba érkező Tisza Lajos ráadásul a Zsótér-ház tizenkét szobás lakosztályában lakott.[\[14\]](#)

Tóth Csaba Tibor folyóiratban vagy kötetben még nem publikált konferenciaközleményében azt írja: „A szegedi katasztrófa híre, teljes előre láthatósága és megelőző komoly sajtóvisszhangja ellenére is sokszorú megdöbbenést keltett a magyar közvéleményben. A vezető országos hetilap, a Vasárnapi Ujság egészen április közepéig közölt friss riportokat és litográfiákat a katasztrófáról. A megdöbbenést és a szorongást ekkor váltotta fel az újság hangjában a gyász

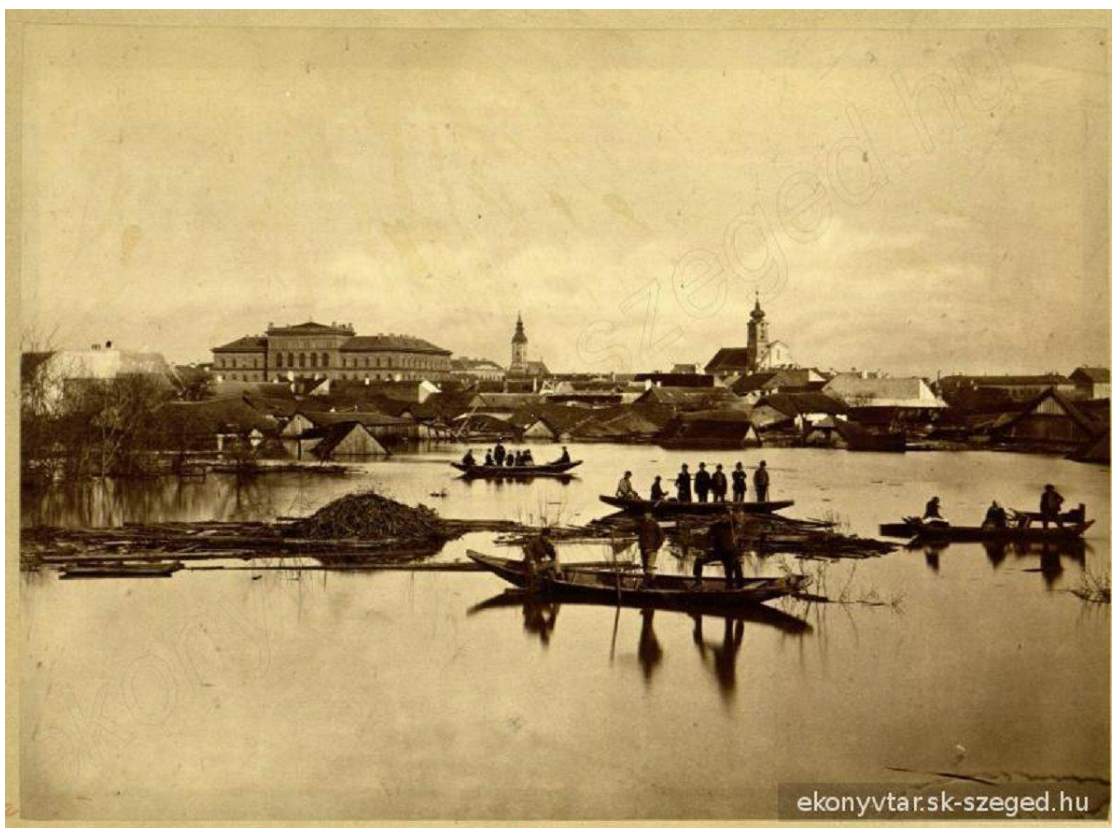
Szeged elpusztult városa iránt.” Már március elejétől közölnek tudósításokat az árvízi harcról, a fontosabb pesti napilapok (Pesti Napló, Magyarország) is figyelemmel követik a szervezést, és (pl. a függetlenségi Pesti Napló) főképp annak mulasztásait, hiányosságait.^[15]

A korabeli sajtó történetét összefoglaló Lengyel András nem véletlenül lát fontos, további kutatásra érdemes fordulópontot Szeged közvéleményében az árvíz idején. Az események folytán az 1880-ban harmadik évfolyamába lépő Szegedi Napló, és az akkor már húszéves múltú visszatekintő Szegedi Híradó egymás vetélytársává kezdtek válni, a rekonstrukciót övező műszaki és politikai viták pedig már főként az újságok hasábjain, a „professzionális közvélemény” útján zajlottak.^[16]

Az árvíz mint vizuális élmény

Susan Sontag nagyhatású esszéjében a szenvedés rajzairól, vizuális ábrázolásairól azt írja, hogy azok, ti. a rajzok, festmények szintetizálnak, míg a fényképek és mozgóképek elvileg dokumentálnak.^[17] Mindenekelőtt azoknál a fényképeknél lehangoló, ha kiderül a megrendezettség, amelyek a szerelem vagy a halál pillanatait örökítik meg.^[18]

Bodovics Éva a miskolci és a szegedi árvíz fotográfiáit összehasonlító tanulmányában fontosnak tartja kiemelni, hogy Miskolccal és Egerrel ellentétben Szeged hosszú ideig volt, hiszen nem apadt le az ár, víz alatt, mindez az esemény vizuális reprezentációját is meghatározta. A fényképezéssel nem kellett sietni, hiányzott viszont a magaslati pont, ezért a legtöbb fotón a madártávlati rálátás helyett viszonylag alacsony szögben tekinthetünk a vízzel borított városra. ^[19] Bodovics elemzését így folytatja: „Az árvizekről készült korabeli felvételeken szembetűnően kevés embert láthatunk. Ez még úgy is különösnek hat, hogy tudjuk, a lakosság jelentős része elhagyta otthonát. A szegedi romokat megörökítő felvételeken csak néhány csónaknyi ember – leginkább katona vagy rendőr – tűnik fel navigáló botjaira támaszkodva, kimerevített testtartásban pózolva a kamerának.”^[20]

Klősz György: Szegedi nagyárvíz, Főreáltanoda, előtérben Alsóváros, Búza tér a pályaudvar felé
A dokumentumon: 18, 28/c24, Neg.ltsz.: T.10405, Klősz Gy. sorozat 33., A Somogyi Könyvtár tulajdona.
Dokumentum elérhetősége: <http://ekonyvtar.sk-szeged.hu:80/?docId=179> (Utolsó letöltés ideje: 2020. 08. 20.)

A szegedi árvíz kapcsán Mikszáth is írja, hogy tilos volt olyan híreket közölni, amelyek esetleg pánikot eredményezhettek. Bár a beszámolók nagy részletességgel ecsetelték egy-egy nevesebb polgár vagy család tragikus pusztulását, s nem mulasztották el naponta közölni az elhunytak egyre gyarapodó számát, a halál vizuális megjelenítésétől a legtöbben mégis tartózkodtak.^[21]

A vizsgált árvizek időszakában még együtt él a két műfaj: a grafikus és a fotografikus ábrázolásmód. A két technika szervesen kiegészíti egymást: amire nem képes az egyik, arra képes a másik. A választóvonal pedig nem a hitelesség kérdése mentén húzódik. A korabeli olvasók mind a rajzolt képeket, mind pedig a fényképeket egyformán hitelesnek tartották, amennyiben azok az általános árvízképnek megfelelő témákat ábrázolták. A hitelesség fokmérője ekkor még az általános elvárásokhoz való igazodás, nem pedig az egyediség megjelenítése.^[22]

A katasztrófa, bár a pszichoanalitikus irányzatok ez irányú érdeklődése és az első világháború előtt a poszttraumás stressz szindrómának természetesen nincs még sem neve, sem szakirodalma, az esemény minden bizonnyal a később leírt PTSD mechanizmusait váltja ki az azt átélőkből. A legtöbb visszaemlékezés őriz olyan szófordulatokat, amelyek ezt a benyomásunkat erősíthetik. Thury Zoltán, aki a kilencvenes években egy rövid ideig a Szegedi Napló tudósítója is volt, Vágó Pál híres festménye, az „árvízkép” elkészülte kapcsán, az emlékezők közül nem először, nem is meglepő módon, Petőfi-parafázisként beszél a nagy

vízzel. A „zúgva, bőgve” gátat törő „legjámborabb folyóról” szólva azt írja: „Az ember életében becses emlék a rendkívüli csapás is.”[\[23\]](#)

Az árvíz mint emlékirat

Apró Ferenc *Írások a nagyvízről* című hasznos kis gyűjteményében összefoglalja azokat a korabeli visszaemlékezésekben közös emléket, amelyek az árvízi legendárium identitásképző darabjaiként szervesültek. Apró *A legborzasztóbb éj* című írásában újraközi azt a Reizner János által is leírt esetet, amely a vízbefulladt nőről és annak meredt karjai közt talált két kisgyermekről szól.[\[24\]](#) A helyszínre érkező Jókai tollából is ismert történet a jóslat meséje, amely Szeged feltámadását a halottak hazaúszásához köti. A felforgatott gyevi temető sírjai, mint a pusztulás mementói, Jókai, Mikszáth és Reizner „emlékirataiban” olyan nekropolisz részeivé válnak, amelyek a felfordult város utcáit imitálják. Ez a kép rögzül, így is így olvasható Törs Kálmán Vasárnapi Újságbeli 1879. április 13-i híradásában is, ahol a sírok „formájukból kifordult utcákká” változnak.[\[25\]](#)

Tény az is, csatlakozva Bodovics következtetéseihez, hogy az árvíz egyik legemblematiszabb „halottlító történetét”, a Szegedi Naplóban és más visszaemlékezésekben is felskiccelt képét, a Páva vendéglő felravatalozott és a betörő vízben koporsóként úszó tulajdonosát, ahogy a többi úszó koporsó látványának melodramatikus leírását sem foglalja fénykép keretébe a korabeli emlékezet.[\[26\]](#)

Kováts István *Egy szegény pórfiú önéletrajza* című, a 19. századi iparoslét és peregrináció szempontjából is tanulságos, mikrotörténeti aspektusból is értékes emlékirata a szegedi árvíz történeteivel is foglalkozik. A királyi bizottság által elrendelt várbontást irányító Kováts elévülhetetlen érdemeket szerzett az objektum faragott köveinek megmentésében, amelyek egy részét a munkások pusztításától úgy óvta meg, hogy fizetett a kubikosoknak, ha épségben hozzák fel a műemlékeket. Az mindenesetre az újjászülés szempontjából is szimbolikus, hogy a bontás során felszínre kerülő kő ágyúgolyók egy részét a Stefánia sétányban helyezték el, építették be az új útszakaszba. [\[27\]](#)

Bár az apokaliptikus képeket elsősorban Mikszáthtól ismeri a szegedi közvélemény, minden emlékirat infernális pusztításként írja le az eseményeket. A legismertebbek közül Apró Ferenc kötete függelékében közli Szabóné Mozzay Erzsébet rövid, ám teljes visszaemlékezését.

A Szeged árvíz katasztrófája, 1879. március 12. „a Tisza folyó ilyen borzalmas cselekedetéről”, „a végveszedelem borzalmas nagyságáról”, „Szeged haldokolásának végperceiről” beszél.[\[28\]](#) A katasztrófát megelőző némaságból csak az emberi hang hiányzik, a leírás egyébként a végítélet forgatókönyvét szcenírozza: „A szél, amely már reggel óta fúj, valóságos orkánná nőtte ki magát. Mintha ezer és ezer ördög sípolt volna a levegőben, a viharral harcra kelve ellenünk, s jelezték a veszélyt. E közé vegyült az állatok bőgése, tehén, borjú, mindenféle fajtából, amint hajtották őket a menedékhelyre, Újszegedre. Még ma is hallom az évforduló alkalmával, amint belevegyült az orkán zúgásába szegény állatok vészjósló ordítása.”[\[29\]](#)

A testvérét az árvíz következményeként elvesztő, Löw Immánuel rabbi a katasztrófa ötvenedik évfordulóján mondott emlékbeszéde bátyja, Löw Dóri emlékének ajánlott levonatában ugyancsak ószövetségi csapásként támad fel a vész: „Emlékezzünk a rémes éjszakára. [...] Fölbúgott a zimankó, üvöltött a vihar orgonája. [...] Alföld rónájának tártólú lapálya tengerfenékké vált újból, ami valaha, ősidők messze távolában volt.”[\[30\]](#) A beszéd zárata már az újjászülése: „Ma már úgy érezzük, hogy az enyészet rettenete az újjászülés vajdó fájdalma volt.”[\[31\]](#)

Hasonló fordulatokat olvashatunk P. Huszár Jeromos ferences atyánál, a mentési munkálatokban részt vevő, az alsóvárosi ferencesek árvízi történeteit leíró szerzetesnél: „Bíbor

színnel kelt fel a nap és mosolygó verőfényes csendes idő volt. [...] A napnyugta vérvörös színű volt. [...] A sors könyvében március 12-re volt bejegyezve a város pusztulása.”[32] A plébániájukat egy vasúti kocsiban berendező, a kolostor kegytárgyait, kincseit Kecskemétre szállító, a mentésben fáradhatatlanul segítő ferencesek történeteit más visszaemlékezők is rögzítik majd.

Lugosi Döme ügyvéd, a város kulturális, színházi és egyházi életének is nagy figyelmet szentelő író, a „nagyvízről” szóló, elsősorban a minorita diáriumokat és P. Máté, az események idején az alsóvárosi kolostorban élő nyugalmazott ferences atya beszámolóját alapul vevő brossúrájában a víz és a tűz által egyszerre sújtott világ (ti. az árvíz következtében felgyulladt a gyufagyár is) romantikus festményre illő képét skicceli fel: „megjelent egy hosszú fehér csík duzzadt, tarajos háttal”, „a kétemeletes házak” „úgy meredtek ki a vízből, mint a lagúnákon a velencei paloták”. [33]

Letzter és Lauscher: Szegedi nagyárvíz, Széchenyi tér

A dokumentumon: 9, 43, Neg.ltsz.: T.10427, részlete: T.23769, Letzter-Lauscher sorozat 50.A? A Somogyi Könyvtár tulajdona.

Dokumentum elérhetősége: <http://ekonyvtar.sk-szeged.hu:80/?docId=204> (Utolsó letöltés ideje: 2020. 08. 20.)

Dr. Lázár György ügyvéd, a Dugonics Társaság alapítója és elnöke, későbbi helyettes polgármester az árvíz után a Szegedi Híradóban publikált tárcáit rendezte kötetbe. Lázár,

másokhoz hasonlóan, könyve kiadásainak bevételeit a Fogadalmi Templom felszereléseire szánta. A harmincéves évfordulóra megjelent második kiadásban is szereplő emblematikus című írások (*A vész tornyosulása*, *Petresi szakadás*, *A katasztrófa*, *A rémes éjszaka*) a téma legismertebb feldolgozásai közül valók. Lázár maga is előre bocsátja, hogy az emlékezettől nem várható a teljes pontosság, anekdotái persze belesimulnak a már idézett elbeszélések narratívájába. A *katasztrófa* című írásban március 11-én vészjósló előjelként világítva, „bíborszínben kel fel a nap”.^[34] A *rémes éjszaka* emblematikus jelenete, amikor a vész elültét váró, életveszélybe kerülő szerző egy fához kötve csónakját hánykolódik órákig a végítéletet szemlélve.^[35]

A kötet második részébe válogatott egyéb visszaemlékezések közül Maros-sellyei Kacsóh Lajos emlékiratai az otthagyt sertések „riasztó visításáról”, „óriási kartácsütegek sortüzelésére” emlékeztető hangorkánról, „infernális erővel rohanó árról”, az „emberi erő és akarat törpeségéről” beszélnek.^[36]

Az „enyészet és feltámadás” kategóriáit a védelem megszervezésével megbízott Pillich Kálmán memoárja sokrétűen használja. Az „ágyúlövészként” romba dőlő felsővárosi házak látványától megrendülő, az egész napos heroikus védekezéstől a végkimerülés szélén álló Pillich hazaérve, dühében eltapossa saját virágoskertjének jácintjait. A „jobbparti város romba dől, míg a bal part virágzik” narratívája és az ennek hatására elkövetett rombolás a tehetetlen düh szimbólumává válik.^[37] A villanypóznákra aggatott petróleumlámpák a modernizáció és az anakronizmus együttes jelenlétének metaforáivá lesznek.^[38]

A Somogyi Könyvtár gazdag árvízi gyűjteményében található Bittera Károly nyugalmazott pozsonyi iskolai főigazgató ajándéka, egy 11 oldalas géppel írt, tollal javított kézirat, valamint két fénykép, egy csoportkép és egy a szereplők szignóját őrző kópia. Bittera az egykori, 14 tagú budapesti önkéntes tűzoltó csapat tagja volt, négytagú mentőhajójuk belőle, Kubik Bélából mint evezősökből, Scerbovszky Sándor kormányosból és Kádár Gusztáv hajóparancsnokból állt.^[39] Bittera a katasztrófa ötvenedik évfordulójára írt kis szövegét a „város hatóságához” juttatta el, innen került a múzeumba, amely a Szegedi Szemle című lap rendelkezésére bocsátotta. A lap tematikus árvízi számában, 1929. március 11-én meg is jelent ez a rövid múltbatekintés, a kiadás körülményeit ismertető felvezetéssel együtt.^[40]

A négyfős legénység, amelynek tagjai később mind komoly hivatalt töltenek be, (Kádár műszaki főtanácsos, Kubik borsodi főispán, Scerbovszky biztosítási hivatalnok, Bittera pedig iskolaigazgató), ekkor még 18 éves fiatalemberek, a félnapos utazás kellemetlensége után, naiv lelkesedésükből azonnal kizökkenve szembesülnek a borzalmakkal. Az áradás halálos örvénye húzza őket maga felé, miközben szinte azonnal háztetőn rekedteket mentenek.^[41] A leírás legtanulságosabb része viszont az, hogy milyen szókészlettel írja le a visszaemlékező az elé táruló élményt. Bittera „a város fotográfiájaként” képezi le magának is egykori impresszióit, ezzel is bizonyítva, hogy az apokaliptikus élményanyag befogadása milyen erősen kötődik a vizualitáshoz. Ezért is tanulságos, hogy az emlékező már nem a korabeli populáris és magas irodalomban is gyakran használt szimbolika egyéb otthonos elemeihez, a litográfiához, a panorámához, a diaporámához vagy a körképhez hasonlítja az elé táruló látványt.^[42]

A szörnyűségek leírása mellett az emlékirat nem nélkülözi a humort sem: amikor a négy fiatalembert megbízzák, hogy az elmegyógyintézet 22 ápolójának Budapestre szállításában segédkezzenek, Kubikot az egyik orvos nézi bolondnak, később egy állomáson a falubeli „közönség” a tűzoltó egyenruha miatt az egész csapatot véli elmebetegnek. A szerző szellemesen meg is jegyzi, valóban bolondok, a „felebaráti szeretet bolondjai”, akik nem mérték fel a rájuk leselkedő életveszélyt.^[43] Drámai olvasni azokat a sorokat is, amelyek Bittera évekkal később is kísértő rémálmairól szólnak, tünetei egészen egyértelműen a megírásakor már definiált PTSD tünetcsoportjába illeszkednek.^[44]

Hasonló érzésekről, lelki folyamatokról számol be az árvíz másik híres látogatója, Csontváry, aki először Németh Lajos 1964-es monográfiájában olvasható Önéletrajzában ír az eseményekről.^[45] A városba egyetemistákkal érkező Kosztka Tivadar számára a katasztrófa meghatározó élmény. Az itt szerzett meghűlés későbbi idegbetegsége kialakulásában is szerepet játszhatott, a víz motívuma pedig az itt tapasztaltak hatására lehetett kiemelt későbbi festészetében.^[46]

Bakay Nándor, a város országgyűlési képviselője, aki a mentési és újjáépítési munkálatokban is fáradhatatlanul részt vett, ismert röpiratának preambulumban a vész által hatalmas temetővé változott város szomorú képét az újjáépítés reményével köti össze: „Ma még, midőn e sorokat írom, a hatalmas elem mély szemfödővel takarja városomat. Ha az idegen megnézi a mindent kiegyenlítő lepel fölszínén az itt-ott kiálló kisebb nagyobb tetőket, bizonyosan nem fogja tudni: mi van ott alatt eltemetve. Ha szíve van, érzi talán, hogy századok egymásra halmozott munkásságának lánczolatossá válnak vívmányai: az egyszerű, de nehéz polgári életnek küzdelmei folytán termelt, szorgalmi és takarékosági gyümölcsök vannak ott eltiporva, eltemetve.”^[47]

Bodovics Éva hiánypótló kutatási anyagában a miskolci és a szegedi árvíz emlékezetpolitikai narratíváinak hasonlóságait, a jelenség visszatérő toposzait is bemutatja. A tanulmány rávilágít arra, hogy a két esemény elbeszélésében milyen hasonlóságok figyelhetők meg. A hármas szerkezeti egység (bűn, büntetés, újjászületés) – nem szükségszerűen ebben a sorrendben – a vizsgált árvíz-narratívák közös eleme. A bűn mindkét esetben azonos: felelőtlen, átgondolatlan építkezés; Miskolc esetében a szabályozatlan patakmedrek és az azokra épített malmok együttesen, Szegednél a Tiszaszabályozás (illetve a szabályozási munkálatok befejezésének hiánya) okozta a katasztrófát.^[48] A „végítélet” mindkét esetben éjjel, közel azonos időben (éjfél és hajnali két óra között) következett be a leírások szerint. A vészharangok megkondatása fordulópontot jelez a történetekben: a vész elérte a városokat, nem lehet elkerülni a pusztulást. A legtöbb elbeszélésnek ez a pillanat a legfontosabb része, amelyet az igeidőváltás is kifejez (az elbeszélő múlt hirtelen jelenre vált).^[49]

Miskolc tragédiáját, annak narratíváit meghatározta, hogy a mentés és a segítség ott elmaradt, épp ezért drámai az a kép, amelyet a Reizner János-féle *Szeged történetében* is olvashatunk, ti. hogy részben a lapokban megjelent túlzó híradások miatt Miskolcra is érkeztek „katasztrófaturisták” a szegedi eseményekhez.^[50]

Dumtsa Zsuzsanna 1947-es doktori értekezésének felütése ugyancsak a háborús terminológia képeivel dolgozik: „A Teremtő azonban nem elégedett meg idegen népek garázdálkodásaival, más csapásokat is mért Magyarországra. Ezek közül az egyik legszörnyűbb, legfájóbb az volt, melyet 1879-ben annak is a szívébe, az Alföld legnagyobb, legvirágzóbb városára mért. Ez a csapás felért egy háborúval, hiszen a föld színéről törölte el Szegedet, megtizedelvén lakosait, nem kímélve asszonyokat, öregeket, gyerekeket.”^[51]

Bodovics végkövetkeztetése szerint a történet elbeszélésének módja „az archetipikus szimbólumokkal együtt közvetíti” a kortársak azon véleményét, tapasztalatát is, miszerint a két települést ért természeti csapást olyan méretűnek tartják, „mely csak az özönvíz képével festhető le, illetve, hogy a bekövetkezett katasztrófa új időszámítást nyitott a városok életében.”^[52]

JEGYZETEK

^[1] A közlemény egy készülő hosszabb tanulmány kivonata.

^[2] SZALONTAI Csaba, *Szeged születése: Megtelepedés a szegedi tájban a város kialakulásáig*, Budapest, Martin Opitz, 2019, 187.

[3] HÁRS, Endre *Zeugenschaft und Stadtentwicklung: Der Wiederaufbau von Szeged in Kálmán Mikszáth Publizistik*, = szerk. HÁRS, Endre, KÓKAI, Károly, OROSZ, Magdolna, *Ringstraßen: Kulturwissenschaftliche Annäherungen an die Stadtarchitektur von Wien, Budapest und Szeged*, Wien, Praesens Verlag, 116-193, 192.

[4] LENGYEL András, „Közkatonái a tollnak...”: *Vázlatok Szeged sajtótörténetéhez*, Szeged, Bába, 1999, 178.

[5] BUZINKAY Géza, *Magyar hírlaptörténet, 1848-1918*, Budapest, Corvina, 2008, 58-59.

[6] *Uo.*, 59-60.

[7] NACSÁDY József, *Mikszáth szegedi évei*, Budapest, Művelt Nép (Irodalomtörténeti Tanulmányok, 6.), szerk. SÖTÉR István, 16, 18.

[8] *Uo.*, 19, 26.

[9] *Uo.*, 32, 34.

[10] *Uo.*, 39, 49.

[11] *Uo.*, 55, 57.

[12] *Uo.*, 91.

[13] TÓTH Béla, *A szegedi nagyárvíz képeskönyve*, Szeged, A Szeged Megyei Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, 1979, 119.

[14] *Uo.*, 121.

[15] TÓTH Csaba Tibor, „Szegedet lesújtva fölemeltem...”: *A Szegedi Nagyárvíz emlékezete a helyi sajtó tükrében 1879-1979*, Kézirat,
Forrás: https://www.academia.edu/3622837/Szegedet_lesujtva_f%C3%B6lemeltem_A_szegedi_%C3%A1rv%C3%ADz_kultur%C3%A1lis_eml%C3%A9kezete_lifted_up_Szeged_by_smiting_it_Cultural_memoir_of_the_Great_Flood_in_Szeged (Utolsó letöltés ideje: 2020. 08. 20.), 1-35, 8.

[16] LENGYEL, *i. m.*, 178.

[17] Susan SONTAG, *A szenvedés képei*, Budapest, Európa, 2004, ford. KOMÁROMY Rudolf, 51-52.

[18] *Uo.*, 60.

[19] BODOVICS Éva, *A pusztulás képei: Katasztrófa-fotográfia a 19. század második felében*, Korall, 19 (2018), 73, 18-43, 33.

[20] *Uo.*, 37.

[21] *Uo.*, 39.

[22] *Uo.*, 41.

[23] THURY Zoltán, *Szeged pusztulása: Vágó Pál képe*, Budapest, Könyves Kálmán Műkiadó Rt., 1904, 3, 6.

[24] APRÓ Ferenc, *Írások a Nagyvízről*, Szeged, Grimm, 2004, 7,

[25] *Uo.*, 9.

[26] *Uo.*, 11.

[27] KOVÁTS István, *Egy szegény pórfiú önéletrajza*, Budapest, Magvető, 1981, előszó, ZOMBORI István, A szöveget gondozta, jegyzetek, BÁLINT Sándor, 435, 436, 438.

[28] SZABÓNÉ MOZZAY Margit, *Szeged árvíz katasztrófája 1879. március 12.*, = APRÓ, *Írások a nagyvízről...*, *i. m.*, 69-85, 69, 73, 82.

[29] *Uo.*, 79.

- [30] LÖW Immánuel, *A szegedi árvíz 1879-1929 március 12.: Emlékbeszéd Mondotta Löw Immánuel*, Budapest, Wodiáner és Fiai Grafikai Intézet és Kiadóvállalat R.-T. Könyv- és Hírlapnyomdája, 1929, 5.
- [31] *Uo.*, 7.
- [32] P. HUSZÁR Jeromos, *A szegedi alsóvárosi kolostor az árvíz idején*, Különnyomat a Szegedi Haviboldogasszony 1941. évi 12., és 1942. évi 1-2. számából. Kiadásért felel: P. SCHNEIDER Vencel, Szeged, 1942, 11.
- [33] LUGOSI Döme, *A szegedi nagyárvíz*, Szeged, A Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt. nyomása és kiadása, 1939, 12.
- [34] Dr. LÁZÁR György, *A katasztrófa*, = L. Gy., *Visszaemlékezés a nagy árvíz napjaira*, Második kiadás, Szeged, Endrényi Imre Könyvnyomdája, 1909, 32-35, 32.
- [35] Dr. LÁZÁR György, *A rémes éjszaka*, = LÁZÁR, *i. m.*, 36-41, 39.
- [36] MAROS-SELLYEI KACSÓH Lajos *emlékiratai*, = LÁZÁR, *i. m.*, 72-107, 87, 89.
- [37] PILLICH Kálmán, *Visszaemlékezéseim az árvíz napjaira*, Szeged, Kertész János, 1912, 19.
- [38] *Uo.*, 24.
- [39] BITTERA Károly, *A budapesti önkéntes tűzoltók mentőcsapata a szegedi árvízkor 1879. március 9-15-ig*, Gépírat, 11 oldal+ 2 fénykép, 1-11, 1.
- [40] BITTERA Károly, *A budapesti önkéntes tűzoltók mentőcsapata a szegedi árvízkor 1879. március 9-15-ig*, Szegedi Szemle, 2 (1929), 8, 3-6, 3. A továbbiakban az eredeti kézirat oldalszámaira hivatkozom.
- [41] BITTERA, *A budapesti önkéntes...*, *i. m.*, 1, 3, 4.
- [42] *Uo.*, 5-6.
- [43] *Uo.*, 9.
- [44] *Uo.*, 10.
- [45] PÉTER László, *Csontváry Szegeden*, = P. L., *Szőregi délutánok: Írások Szegedről*, Budapest, Püski, 1994, 287-289, 287.
- [46] *Uo.*, 288-289.
- [47] BAKAY Nándor, *Emlékirat szeged város ujjaalkotása érdemében és a Tiszaszabályozás*, Budapest, Nyomatott Schlesinger és Wohlaurnél, 1879, 3.
- [48] BODOVICS Éva, *Árvíz a városban: A miskolci (1878) és a szegedi árvíz (1879) verbális narratívái a Vasárnapi Ujságban*, = *Úr és szolga a történettudomány egységében – Társadalomtörténeti tanulmányok. In Memoriam Vári András (1953–2011) Lords and Servants in History's Unity: Studies on Social History*, szerk./ Edited by: GYULAI Éva. ME BTK TTI, Miskolc, 2014, 202–209, 206.
- [49] *Uo.*, 206-207.
- [50] REIZNER János, *Szeged története*, 2., Szeged, Szegedi szabad Királyi Város Közönsége, 1899, 356.
- [51] DUMTSA Zsuzsanna, *A szegedi árvíz és a magyar közvélemény: Az egykorú hírlapok alapján*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 1947, 1.
- [52] BODOVICS, *i. m.*, 208.

Második rész >>>

Címke: [anekdoták](#), [Kovács Krisztina](#), [Szeged](#), [szegedi nagyárvíz](#), [tanulmány](#)

